

השומר-הצעיר בשטח-הכיבוש הנאצי ויחסו לברית-המועצות*

עם כיבוש פולין ועיצוב הנבולות גם מצד מזרח (כניסת הצבא האדום) התחיל חלק מהחברים המרכזיים לחזור לשטח הכיבוש הנאצי, על-מנת לארגן את התנועה בתנאים החדשים ולפעול להצלת היהדות הנמקת בעוני, רעב והשמדה פיזית. בהתאמה על תפקידי התנועה, שהושמעה בריכוז וילנה, נאמר:

אנו שולחים שליחים חזרה לגיטויגום הנאצי שממנו ניצלו. החברים בווארשה כותבים כי „האדון” קָצב מבקר אצלם תכונות ו„הנברת” מחנה-עבודה עומדת לבוא אליהם — ואנו מוסיפים לשגר משלחות. כי ידוע נדע: המשרד המפעל של התנועה הוא לנו הכרת חיים, הוא הצו החלוצי העליון של דורנו.¹

לא עברו ימים רבים מסגירת הגיטאות בווארשה ובכל פולין (ב־1941), ובתנועה התחילו דיונים פנימיים נמרצים. תפקיד מיוחד בבירורים אלה מילא קן וארשה ובראשו מרדכי אנילביץ', אשר החווה את הקו האידיאולוגי והפוליטי של התנועה. זו גילתה יחס עמוק לברית-המועצות, ולכן להכרעות בשאלה זו תוצאות ממשיכות לגבי פעילותה. היתה קיימת מעין תחושה של ברית-אחים עם אייגוני המחתרת הקומוניסטית. „השומר-הצעיר” חיפש דרך אליהם. יש לזכור כי באותם הימים פעלה מחתרת פולנית חזקה הקשורה בממשלה הגולה בלונדון, שהיתה שוביניסטית ואנטישמית, ואילו המחתרת הקומוניסטית היתה חלשה מאוד. ועוד: „פרעלי-ציון” ימין ו„תבונה” נטו דווקא למחתרת הקשורה עם ממשלת לונדון. נגד קו זה נאבק „השומר-הצעיר”.

בעתון המחתרת, שהתחיל להופיע באותם ימים ושהודפס במיספר צנוע של עותקים, התפרסם מאמר של אחד החברים המרכזיים בשכבה המתבגרת, אשר בתקופת הראשונה של המלחמה ביקר ברוסיה הסובייטית. בשוכו לווארשה הוא נתן ביטוי בצורת חריפה לספקותיו, באומרו כי אין בברית-המועצות סוציאליזם ואף אין יוצרים שם משטר של צדק ואחוות. הוא לעג על המאמינים עדיין כי רוסיה הסובייטית תגיע בסופו של דבר לידי מלחמה נגד הנאצים.

דיוני המועצה הארצית של התנועה, במאי 1940, שבה השתתפו 120 איש, כולל בוגרי הקן, נמשכו שלושה ימים. זאת היתה פגישה בתנאים חמורים של מחתרת

* ראה ילקוט מורשת, חובי כ"ד, חשוון תשל"ה.

ועל-פי תיכנון מדויק ונבוא אנשים מערי השדה. ההתכנסות בווארשה והעתקה כל כמה שעות ממקום למקום. השתתפו בה אורחים ומוזמנים ידידי התנועה, אנשי ציבור ופעילי המחתרת.

הדיון המדיני, אשר נפתח על-ידי מרדכי אנילביץ', התנהל במתיחות, כשמועל עמדתו של מרדכי מתייצב שמעון הלר, אותו חבר שכתב את הסאמר בעתון, נגד תורם ולצדו חבר אחר שהביע אותה עמדה קוטבית.

לפי עדותו של ישראל גוטמן, סיים מ.א. את הוויכוח ובמשך 4 שעות טען וייצג את התקוות כי בסופו של דבר ברית-המועצות היא שתחולל את המפנה במלחמה. כן טען כי אין יסוד לקביעה שאין בברית-המועצות סוציאליזם, אף כי טרם הושגה בה הטמיה כולה. לבסוף אמנם נתקבלה עמדתם של מ.א. וידידו שמואל בורסלאב על דעת רוב משתתפי המועצה הארצית, והדבר בא לידי ביטוי בהחלטות המועצה.¹ בהחלטת מיוחדת הביעה המועצה את מחאתה נגד הדיכוי האכזרי של התנועה החלוצית בברית-המועצות. נאמר בה:

יתם זה של ברית-המועצות לתנועת השיחרור הלאומית שלנו עומד בניגוד מוחלט למהות המדינה הפרוליטארית, המביאה שיחרור לכל העמים בנבולותיה ואף מחוצה להן. התנועה החלוצית, שהנה הביטוי המהפכני והסוציאליסטי ביותר של תנועת השיחרור הלאומית והסוציאליט של העם היהודי, מוכרחה למצוא, במקום או במאוחר, את משענתה בשלטון הסוציאליסטי. על-כן המלחמה נגד תנועה זו עומדת בסתירה מוחלטת לסוציאליזם. המועצה מוחה נגד העמדה הבלתי-סוציאליסטית של שלטונות ברית-המועצות לגבי התנועה הציונית, וקוראת לשינוי ראדיקאלי ומיידי לתיקון המעוות ההיסטורי שנעשה לתנועת השיחרור הלאומית של העם היהודי.

מועצת הבוגרים בניטו וארשה מביעה את מלוא סלידתה עם חברי תנועתנו הסובלים תחת השלטון הסובייטי בשל נאמנותם לתנועה ומלחמתם לחושש הפעילות השומרית. המועצה מביעה את מלוא שותפותה וסולידריותה עם חברי התנועה הראשית של „תשומרת-הצעיר“ בלבוב ובוילנה, שנלקחו לבתי-סוהר, ונשפטו לסבל קשה פרו ורוחני.²

אופייניות ביותר התחלטות בנושא טעמד הפועלים, הסוציאליזם והמלחמה. יש לזכור כי החלטות אלו נתקבלו עוד בטרם הצטרפה ברית-המועצות למלחמה. באחת מהחלטות המועצה ישנה הצדקה למדיניות-החוץ של ברית-המועצות, וכך נאמר:

המדיניות החיצונית של ברית-המועצות הולכת עד עתה בקו של נייטרליות וניצול הניגודים בין המתנות הלוחמים. מתפקידת להחליש את כל העולם הקאפיטאליסטי וניצול הזמן להכנות במובן הצבאי להתנגשות חודאית בין הפאשיזם והקאפיטאליזם. מאבק היסטורי זה יתה בין שני עולמות... ועל-כן תפקיד קדוש הוא לתנועת הפועלים הבינלאומית להעמיד את עצמה לשירות ההגנה של ברית-המועצות, משום שהיא התקוות היחידה של הפרוליטאריון והאנושות.³

מעניינת התפיסה שהתגבשה באותה מועצה לגבי האפשרות שברית-המועצות תצטרף למלחמה. משתתפי המועצה ראו בהצטרפות זו, ברגע המתאים, גורם חדש בעל משמעות היסטורית ונתנו לכך ביטוי בהגדרה „האינטרבנציה הסוציאליסטית“, כלומר לא מלחמה שתתחיל על-ידי פלישת צבאות הנאצים לברית-המועצות, אלא בחירת מועד מתאים בו יתחיל הצבא האדום את מסע השיחרור שלו, כאשר הקאפיטאליזם על שני אגפיו — הליבראלי-דמוקרטי והפאשיסטי — ייחלש:

האינטרנאציונאל השני הוכיח במלחמה זו כי הוא, אובייקטיבית, סוכן הקאפיטאל בתוך תנועת הפרעלים בהסתה נגד ברית-המועצות ובהריסת עצמאותו של מעמד הפרעלים על-ידי כניעה אידיאית ואירגונית לבורגנות בכל ארץ וארץ. הסקציות של האינטרנאציונאל השני עלו על הדרך של בנייה גלויה. כך איפוא מוכרחות לסיים מפלגות הסרות מעקרונות-היסוד של המארכסיזם-לניניזם. בניגוד לשגיאות רבות בעבר של האינטרנאציונאל השלישי, נהגים הם במלחמה זו בדרך מהפכנית יחידה.

...הכוני הפרעלים המהפכניים במדינות המנהלות את המלחמה יופיעו לאחר החלשת המנגנון הצבאי השליט כתוצאה ממלחמה מתמשכת — בהישענם על האינטרבנציה המזויינת של הצבא האדום, וינחיתו מכת-מוות סופית על הקאפיטאליזם.

...בתקופת מלחמת-העולם השנייה האימפריאליסטית מופיע סוף-סוף במלחמה על הסוציאליזם גורם בלתי ידוע עד כה — זו האינטרבנציה הסוציאליסטית. גורם זה הוא גורם מכריע ומכאן מלוא ההערכה לתפקיד האואנגארדי של ברית-המועצות, הנאמנה לאחר 23 שנות מלחמות ובניין לאידיאה של מהפכת אוקטובר, להפוך את המהפכה הרוסית לקרש-קפיצה למהפכה עולמית.¹

בהחלטות מיוחדות בנושאים: „יהדות“, „ציונות“ ו„סוציאליזם בארץ-ישראל“, אנו עדים לתפיסה המייצגת פרוגנוזה לגבי עתידה של ארץ-ישראל והסוציאליזם בה. באחת ההחלטות באה שוב הקביעה, כי הפתרון הסופי לשאלת היהודים הוא בריכוז המוני העם בארץ-ישראל. אולם מיד אחרי זה כתוב:

קיומו ושמירתו של העם היהודי מחייבים חיזוק השלטון הסובייטי בעולם כולו, דבר שיאפשר לו (לשלטון) הכרת בציונות בארצות-המלח ובארץ-ישראל.

...בתקופת ההכרעות הגורליות, בתקופת מלחמת-העולם האימפריאליסטית, אם אין היהדות הנמקה רוצה להיעלם היא מוכרחה לקשור את גורלה ועתידה בעתיד הסוציאליזם עם המהפכה הסוציאליסטית והנושא שלה ברית-המועצות. זה נוגע ליהודים הנושאים את עול הדיכוי וההשפלה בגיטו ולישוב היהודי בארץ-ישראל.

...אך ורק דיקטאטורה פרוליטארית במורח הקרוב תהיה מסוגלת לפתור את בעיית שני העמים בארץ-ישראל.

ולא זו בלבד. אנשי „השומרה-הצעיר“ בניטו מבקרים את מדיניות היישוב בארץ-ישראל וגם את מדיניות הקיבוץ תאצי. באחת ההחלטות נאמר:

קשירת גורל היהודים בגורל האימפריה הבריטית, תוך השתתפות אקטיבית של היישוב בהגנת האימפריה, נוגדת את האינטרסים החיצוניים של הפרולטריון בארץ-ישראל והמזני היהודים בגולה. תנועת הפועלים בארץ-ישראל צריכה לנקוט עתה עמדה של נייטרליות לגבי הכללת ארץ-ישראל במסגרת המלחמה האימפריאליסטית.⁵

ההחלטות הנ"ל נתקבלו פה אחד, פרט להתלטה האומרת: „המועצה מכירה ב,אינטרנציונאלי כהימנון שני של שכבת הבוגרים, עד לכינוס המועצה הראשית הבאה“.

אם כי אפשר לגלות הבנת להלך המחשבה של צעירים חחיים במשטר הכיבוש הבאצי, השמים את כל יחבם ותקוותם על הצבא האדום ככוח יחידי הנראה לעין שיכול להושיע את האנושות, הרי מבחינה פוליטית ואידאולוגית צרופה בעוף שורש המעוינת שבתפיסה זו בראיית הפאשיזם בדמותו של הנאציזם וארצות הקאפיטאליזם שהתייצבו לסלחמה נגד גרמניה — כמחנה אחד, שלגביו מחויבת נייטרליות זמנית, עד שיבשילו התנאים לאינטרבנציה סוציאליסטית.

במאמר המוקדש ליוכל הקיבוץ הארצי, שהתפרסם במאי 1941, מתווכח כותב המאמר עם מ. יערי, שאמר בנאומו במועצה החמישית של הקיבוץ הארצי (ב' 1935), בנושא הציונות וסכנת המלחמה:

נלך לתנועת המפעלים הבינלאומית ואפילו למתפכה סוציאלית קודם כל דרך הציונות ועל דרך שיחרור ההמונים היהודיים... עלינו לקיים את המאנדאט, לפי שעה, המאפשר לנו בניין הארץ ובאותו הזמן להמשיך להשפיע בכיוון הסוציאליזם.⁶

כותב המאמר (כנראה מרדכי אנילביץ') טוען כי עמדה זו של מ. יערי היתה נכונה בתנאים של לפני המלחמה, כי מ. יערי הגיח שאנו נמצאים בתקופת שפל למהפכה והסיכויים לכואה לא ברורים. לכן לא נוכל לבסס עליה מדיניות ציונית. אולם כיום, ב' 1941, העניין נראה לגמרי אחרת מאשר ב' 1935:

הודות למדיניות חכמה ומרחיקת-ראות של ההנהגה הפוליטית בכרית המועצות המלחמה הנוכחית היא סיכוי בלתי רגיל בשביל מהפכה... עתה ברור ללא ספק כי דווקא דרך מוסקבה, ולא דרך לונדון, יבוא הסוציאליזם לארץ-ישראל, ועל בסיס פרוגנוזה סוציאליסטית זו צריכה להתבסס המדיניות הציונית החדשה.

...השלב הראשון בהגשמת הציונות מגיע לקצו, ורק במסגרת הסוציאליזם אפשר להגשים באופן סופי את הציונות. המלחמה מעמידה באופן קונקרטי את האפשרות להגשים את הסוציאליזם במזרח הקרוב עליידי צירופו והכללתו במסגרת ברית-המועצות. היחס של ברית-המועצות לציונות מוכרח להשתנות מתוך מגע ישיר עם מעמד הפועלים הארצי-ישראלי. מיותרת עליכן הדעה על הצורך בשיתוף-פעולה עם השלטון המאנדאטורי, אשר בסופו של דבר היה צריך להביא לאותה המטרה, מה עוד שמאורעות המלחמה עיצרו

השוה"צ בשטח הכיבוש ויחסו לבריה"מ

את עוצמת בריטניה ואינם מאפשרים המשך שיתוף-הפעולה עם הציונות. האימפריה הבריטית לא תקום כנראה לתחיה לאחר מלחמה זו. התקווה היחידה והמשענת למעמד הפועלים הארצישראלי נשארת ברית-המועצות.

מכאן המסקנות:

תנועתנו שתמלחמה על הסוציאליזם אצלה התבטאה בהגנה על ההגמוניה של מעמד הפועלים בתנועת הציונות, במאבק מקצועי ובקולקטיבואציה, צריכה להתכונן למעבר מקונסטרקטיביזם, קואופראציה וקומפרומיסיס — לפעילות מהפכנית עקבית מוחלטת.¹

מתקבל הרישם שהכוונה היא לפירוק השותפות בציונות שאומנם היתה הכרחית בשלב הראשון, מלחמה פוליטית נגד כל הנסיונות לפשרות במסגרת מעמד הפועלים הארצישראלי, ניתוק הקשרים עם מפלגות פועלים רפורמיסטיות (קרי מפא"י) שהיא גם „ריאקציונית בצורה קיצונית“, צריך לנהל מדיניות אקטיבית בתחום הערבי על בסיס של מאבק מוחלט נגד האימפריאליזם והריאקציה הערבית הפיאודאלית, ויש לעמוד על בסיס של נייטרליות גמורה. גישה אידיאולוגית זו באה לידי ביטוי בכל הפירסומים של תנועת „השומר-הצעיר“ בשטח הכיבוש הנאצי. בגליון אחר של אותו עתון המחתר, בכרזו לאחד במאי, אנו קוראים בין היתר:

...אך מתונו האבדון וגניחת הגסיסה נשמעים הדי החיים החדשים. נשתמרה פינה בה מתנוסס אל-על דגל הסוציאליזם. ברית-המועצות מתכוננת לקרב האחרון במלחמת-העולם! יבוא יום וחיל החלוץ, המחתה הסוציאליסטית ושרידי תנועת הפועלים, יתלכדו לכוח איתן שיפסע ויעבור על הקרבות והפגרים ושירת העתיד בפיו, להבקיע באור את החשכה והרמדומים, להצית מדורת החיים. ברוסיה המועצתית חולך ומתנבש אותו כוח לוחם שיצית את מדורת העולם. בה יצורף משטר העתיד — הסוציאליזם.²

גם יחסו של „השומר-הצעיר“ ליתר התנועות בתוך הגיטו נקבע לפי יחסו של אלת לעתיד הסוציאליזם ולמקומה של ברית-המועצות בו. באהדה גלויה מקבלת מערכת עתון „השומר-הצעיר“ את הדברים שנכתבים בעתון „פועלי-ציון“ שמאל:

הפרוליטאריאט בעל התודעה המארכסיסטית איננו שם את יתרונו על שום צד לוחם. התקווה שלו מתבססת על כך ששני המחתות הקאפיטאליסטיות יחלישו זה את זה, ואז המדינה הפרוליטארית, מתוך קשר הדוק עם המוני העובדים והעמים המשרעבדים, יגידו את דברם.³

יחד עם זאת קובעת מערכת העתון כי אצל אנשי „פועלי-ציון“ שמאל ובעתונם מורגשת גישה דוגמטית הנובעת מן הניתוק מהמציאות הארצישראלית ומאי הזכרת תפקידיה של התנועה החלוצית — כי הרי בלעדי תנועה זו „הסוציאליזם בארץ-ישראל כפתרון מלא לשאלת היהודים היה בחינת חלום“.

לעומת זאת מבקר העתון של „השומר-הצעיר“ את אשר כתוב בעתון „דרור“, כי השיטות שהיו טובות לברית-המועצות מתאימות רק לרוסיה ואי-אפשר להעבירן למציאות אחרת.⁴ כן מבקר „השומר-הצעיר“ את העובדה שלחברי „דרור“ לא

ברורים לא הפרוגנוזה של העתיד ולא על אלו גורמים יש להישען כאשר מדברים על שיחרור קרוב. יחד עם זאת מסיים מאמר המערכת של עתון „השומר-הצעיר“, כי „אנו שמחים שחברינו הפכשיוויים והעתידים במאבק על ארץ פועלית וסוציאליסטית אינם תולכים בדרך האופורטוניזם ופשיטת-הרגל“.

העיסוק בשאלת היהודית ופתרונה משולב בראיית העתיד הסוציאליסטית של העולם והאנושות לאחר התשת שני הצדדים הלוחמים וכניסת הצבא האדום למערכת. אנשי „השומר-הצעיר“ בשטח הכיבוש הנאצי היו משוכנעים כי קרובה שעת זו, ואז יבוא שיחרורה של אירופה הנמסקת תחת המגף הנאצי ויגיע תורה של המהפכה הסוציאליסטית באירופה.

עדות אחרת, שונה, אנו מוצאים ביומנה של חייקה קלינגר:¹⁰

במועצה השנית החינוכית נשמעה הרצאה על יחסנו לברית-המועצות. המלחמה שיכנעה אותנו כליל, כי דרכנו תינתן נכונה. הראשונים סבלו היהודים. הם נדחקו מעמדותיהם הכלכליות ונשארו ללא אמצעי מחיה. ...רצינו בארץ-ישראל סוציאליסטית. רוסיה לא היתה מקובלת בימים ההם. היא הנחילה לנו אכזבה מרה. עיני תנועת הפועלים בעולם היו נשואות אליה. סבורים היינו שהיא תיכנס הראשונה למלחמה ותגאל את העולם מן המפלצת המאשיסטית. ולפתע כפצצה מדהימה — הסכם מוביטיר-גרמני. נשמעו דברי האשמה, קובלנות דיבה. היחס נתגוון חזק באיטפולסים — כל שכן יחסם של היהודים.

אנו, בוגרי התנועה, לא רצינו להיות כקצרי-ראי. האמנו בדביקות, כי סוף-סוף תצא רוסיה למלחמה נגד היטלר — אלא שביתתים היא רוצה שלא תינחת עליה המכה הראשונה; מבקשת היא להוסיף ולצבור כוח. כסבורים היינו, שאין להקל ראש בשמירת האינטרסים של ברית-המועצות — שעוד נכון לה תפקיד אף בעצם המאבק העולמי הגורלי.

אבל איך וכיצד לגשר בין התנכרותה של ברית-המועצות לציונות לבין העתיד הטוב הצפוי לאנושות מברית-המועצות? בשאלה זו נכתבים בעתון המתחרת של „השומר-הצעיר“ מאמרים רבים, אך התפיסה היא אחת וברורה: עם נצחון הסוציאליזם תכלוס הבעיה היהודית ויצטרפו לחפש בשבילה פתרון, כי הרי גם בברית-המועצות לא מצאה השאלה פתרון. השאלה היהודית תופיע אז כבעיה בינלאומית, ואם אז תשמש ארץ-ישראל מקום קליטה מרכזי ומקום הריכוז הטריטוריאלי הרי ברור שהדבר יכריע בקביעת הפתרון, לכן:

הפתרון הציוני הוא גם הפתרון הטוב ביותר במסגרת הרקונסטרוקציה הסוציאליסטית, כי הוא מזביל את המוני היהודים לשיחרור ממורשת הקאפיטאליזם והאימפריאליזם.¹¹

ועוד מאמר בנושא זה קובע, כי:

...במשטר הסוציאליסטי תופיע הבעיה היהודית כמאבק עצמאי של המוני היהודים לאוטואמנציפציה, כרצון קולקטיבי לרתום את המוני

השורה צ בשטח הכיבוש ויחסו לברית"ם

היהודים אל המפעל הסוציאליסטי הכולל, כשאפה בלתי-נלאית לחיים מלאים במסגרת התרבות הלאומית ובמסגרת חברית העולמית של הרפובליקות הסוציאליסטיות.¹²

ומכאן ברור, כי כיבוש המזרח הקרוב על-ידי ברית-המועצות פירדשו יצירת תנאים מאפסימאליים להגשמת השיחורור הלאומי בארץ-ישראל, עוד בשנת 1940, בסקירה שנכתבה בארץ-ישראל על „תנועתנו בימי המלחמה“, נאמר כי למעלה משלושת אלפים וחמש מאות חברים חיים במשטר האוימים של הפאשיזם הגרמני, והעומדים על-יד הגנה התנועה משליכים את נפשם טגד.

נוער וזרם לשורות התנועה, כי בה הוא מוצא משען רוחני וגם סיכוי לבאולה אישית. כיוון שגשלה מאתנו האפשרות לכוון ולהדריך את התנועה בארצות אלה, עלולים חברינו להידבק בסייגים חברתיים-רעיוניים, שעל הרחקתם נהיה מצויים לעמול כאן בארץ-ישראל.¹³

התחרושת של סייגים רעיוניים צפויים היתה נכונה. לעומת זאת תמימה עד להדהים הוא האמונה, כי אלה עוד יגיעו לארץ-ישראל ואפשר יתנה לעמול להרחיק סייגים אלה. ניתן לסכם, שבשטח הכיבוש הנאצי היתה קיימת בתנועה מחשבת רעיונית ערה, נשענת על התפיסה היהודית של „השומרה-הצעיר“ של נאמנות לפתרון הציוני ולסוציאליזם. ההישענות החדר-משמעת על ברית-המועצות נבעה מהתנאים בהם היתה שרויה הגולה היהודית תחת השלטון הנאצי, ודווקא ראייה פרזנוזיסטית זו של עתיד האנושות הצפוי עם האינטרבנציה הסוציאליסטית העניקה כוח רוחני גדול לעמידה בתנאים האכזריים של התקופה והיא.

בגיטאות תחת שלטון הנאצים עם פרוץ המלחמה גרמניה-ברית-המועצות

סביר הוא הדבר שהידיעה על פלישת צבאות הנאצים לשטחה של ברית-המועצות עוררה תגובה בעלת שתי פנים אצל המוני היהודים, ובמיוחד אצל אלה ידידי ברית-המועצות. עלה הצער על שכרית-המועצות הסוציאליסטית נכנסת למערכולת של המלחמה וכל הקשור בה מבחינת הקורבנות בחיי אדם וברכוש; ומאידך נולדה התקווה כי דווקא מלחמה זו תביא סוף-סוף למסלולו של היטלר ולישיחורור העם היהודי מהגיטאות בהם נכלאו מאז 1939:

אנו מאמינים שהצבא האדום יבוא אלינו על-מנת לתרום את חומות הגיטו ולשחרר אותנו מהתשפלות והדכאון.

...התקוות היחידה היא בכיבוש השטח על-ידי רוסיה. אין לתאר כיצד קראו יום-יום את החדשות, כיצד האזינו להן בנשימה עצורה. לימדו את הפעוטות לבטא את השם „סטאלין“, סיפרו להם כי נקבל את פני הבאים ב„לחם ומלח“ כמנהג המקום, כי נעטר את הבתים בדגלים אדומים. לעולם לא אשכח את השבת שנופצה בעיר הידיעה כי הגרמנים אורזים את צרורותיהם.

...התהלכו חסידים לשעבר, בעלי זקן ופיאות, וחשמחה קורנת מעניהם:
הרוסים באים! עד מהרה נתאכזבו: בסך-הכל יצאה חטיבת גרמנית אתה,
ובאה אחרת. הרוסים לא הגיעו, ולעומת זאת ירדו בזירות מחריפות וחולכות
על ראש היהודים.¹³

אולם לא רק אמונה חיה כלבותיהם של אנשי „השומרה-הצעיר“, אפילו במצבם
החמור, בו הם היו נתונים יחד עם המוני בית ישראל, הם חשבו על עתידה של
הציונות ועל עתידה של ארץ-ישראל.

אנו מאמינים כי הצבא האדום לא יעצר במיצעדו, יגיע עד לארץ-
ישראל וישחרר את הארץ המדוכאת על-ידי הפיאודאליזם, הפאשיזם והאימ-
פריאליזם, ויביא תופש אמיתי להמוני הפרולטאריון היהודי והערבי. אנו
מאמינים כי הוא יאפשר לעם היהודי עליה, עלי-מנת שנוכל לחיות בחופשיות
על אדמתנו. על כן לא חבל לנו על הדם שנשפך במאבק זה על עתיד העולם
ועל כן אנו שוב מגנים את חטיפשות הבגידה של החלק הריאקציוני במעמד
הפועלים.

...הקיבוץ הארצי, החלק המתפכני של תנועת העבודה הארצישראלית,
עמד ויעמוד להגנת ברית-המועצות. מתפקידו בתקופה הנוכחית להגן על
ברית-המועצות עם אנגליה ובניגוד לה, להכין את הפרולטאריון בארץ
לקבלת הצבא האדום. התנועה שלנו בארצות הכיבוש הפאשיסטי מאמינה
במהפכה ובנצחון ברית-המועצות. לא איכזבנו בראייתנו ולא נאכזב גם
בעתיד.¹⁴

קו פוליטי זה של עתיד הציונות וארץ-ישראל נקבע עוד לפני פרוץ המלחמה
בין גרמניה לברית-המועצות. עתה הוא רק התחזק! הנחת-היסוד היתה „ברית-
המועצות תכיר בציונות כאשר ארץ-ישראל תהיה תחת משטר סובייטי שיבוא עם
כניסת הצבא האדום:

...אנו עומדים בלתי נרתעים לצד ברית-המועצות ולצידה גילחם עד
לנצחון, ובהסתמך עליה נגשים את מפעל השיחרור המלא בארץ-ישראל
הסובייטית.¹⁵

במאמר אחר, בנושא „הפרולטאריון הארצישראלי לעומת ברית-המועצות“,
טוען המחבר כי בשום ארץ אחרת לא קיימת בעיה כל-כך מורכבת, מבחינת היחס
לברית-המועצות, כמו בארץ-ישראל; כי זהו מקרה יחיד, לדעת המחבר, שהפרול-
טאריון של ארץ מסויימת נמצא בקונפליקט עקרוני עם ברית-המועצות:

האידיאה של קולוניאציה יהודית בארץ-ישראל, שמעמד הפועלים
מחוות בה את חיל-החלוצ, נשללת ובגדה נאבק השלטון הסובייטי בברית-
המועצות פעם יותר ופעם פחות.¹⁶

אך האשם העיקרי הוא והתפקיד המביש שמילאה המפלגה הקומוניסטית, היא
„הפראקציה“, בארץ-ישראל. לדעת המחבר, היא הוזיקה לאר-ידחוקא לתנועת הפועלים

בארץ-ישראל, אלא הזיקה ביותר לברית-המועצות, כי הרבה פועלים לא יכלו ואינם יכולים לקבוע יחס אובייקטיבי למפעל הסוציאליסטי הגדול המתגשם. בגיטו וארשה היתה קיימת נטית ברורה להקל באשמת שלטונות ברית-המועצות ביחסם אל הציונות, תוך הסלת אשמה זו על המפלגה הקומוניסטית (ה, פראקציה) בארץ-ישראל. בסוף מאמר טוען המחבר הנ"ל:

את היחס לברית-המועצות לא צריכה לקבוע ה, פראקציה, כי אם המפעל ההיסטורי הגדול של הסובייטים.

בעתונות „השומר-הצעיר" בגיטו באה לידי ביטוי השמחה על כי מאז ה-22 ביוני 1941, מאז כריתת ההסכם הסובייטי-הבריטי, פסקו חילוקי-הדעות החריפים שפילגו את תנועת הפרעלים באשר ליחס אל ברית-המועצות, וכי נוצרה מידעות לגבי ההכרח לרכז כוח נגד הפאשיזם ולהגנה על ברית-המועצות.

...עם כניסת רוסיה למלחמה נפתחה אצלנו תקופת ויכוחים סוערים. מה תהי עמדתנו כאשר תקרב רוסיה אל שטחינו, והמלחמה תיערך כאן? הרי לפי עמדתנו הנושנה, עלינו ליטול חבל במהפכה. המהפכה לא תבוצע היום בצורת שהעלינו אי-פעם בדמיוננו. לא יהיו מיתרסים. פשוט, הצבא האדום יכבוש את השטח, ובכך תיפתח התקופה השנייה של המהפכה הכלכלית והפוליטית. האם נעמוד מן הצד?

...לתנועתנו יהיה ערך היסטורי במידה שתתפתח בד בבד עם המאורעות המתרגשים בעולם עם שינוי הנסיבות וברוח הזמן. להמשיך את עבודתנו החינוכית במחתרת ולא ליטול חבל במהפכה המתקדמת — פירושו לפסוק לעצמנו דין מוות. האם הנוצר ישמור לנו אמונים? כמעט ברור שלא, וכיצד נחנך?

...בהרצאתה של חברת ההנהגה הראשית נאמר שכל עם חייב ללחום על הסוציאליזם בדרכו שלו. היא דיברה על הלאומיות, על הלאומים בברית-המועצות שניתנו להם כל התנאים לפיתוח תרבותם ולשונם. מדוע עלינו לדון את עצמנו לכלייה? מדוע עלינו לבצע התאבדות לאומית? ...עלינו ליטול חבל בהתרחשות העולמית, אך כקבוצה מיוחדת השומרת על עמדתה לגבי כמה שאלות סוציאליות, כפי שאמר פעם יוסף קפלן: „לצאת לקראת ברית-המועצות כקבוצה אחת שסיסמתה: תחי ארץ-ישראל מג' עצתית!"

...בשיחת צעירים מבקשים כי נשיב להם ברור, אם הציונות היא הכרח היסטורי בלתי נמנע, או שהיא רק בתנאים מסויימים, והאם במשטר הסובייטי עוד קיימים אותם התנאים המסויימים?¹⁶

שישה שבועות לאחר ראשית המלחמה בין הנאצים לברית-המועצות מנחה כותב המאמר שהתפרסם בעתון הבלתי-ליגאלי את משמעות הקשר בין ברית-המועצות לדמוקרטיה המערבית:

הקשר הקוניונקטורי בין ברית-המועצות לארצות המערב לא שינה את היחסים היסודיים בין ברית-המועצות לדמוקרטיה.

הקאפיטאליסטים וגם תנועת הפועלים הקאפיטאליסטית תיארו לעצמם התנפלות מתוכננת של כל העולם הקאפיטאליסטי על ברית-המועצות... בינתיים מפוצל העולם הרכושני לשניים, ו"א שהמטרה של המדיניות הסובייטית לגרום לפיצול העולם הקאפיטאליסטי תושג במלואה. החרוה הסובייטי-גרמני מאוגוסט 1939 היה מעשה נבון ומבוסס. הסובייטים ידעו שהגרמנים יתנפלו על ברית-המועצות.

...תנועת הפועלים צריכה לסייע בנצחון על הנאצים, וצריך להסב את המלחמה הזאת למאבק מהפכני על-ידי כיבוש השלטון על-ידי הפרוליתאריאון. כל עוד ברית-המועצות לא תשתתפה במלחמה אסור היה לפעולי אנגליה לתמוך במאמצי ממשלתם במלחמה נגד היטלר. רק עכשיו ישנה ערובה לסדר חדש בעולם... הצבא האדום ישחרר את האנושות לא רק מהפאשיזם, כי אם גם מהקאפיטאליזם."

לגבי הערכת חוזה ריבנטרופ-מולוטוב היתה זהות דעות בין חברי "השומר-הצעיר" הנצורים בגיטו לבין חלק לפחות מהנהגת בארץ-ישראל, בלי שצד אחד ידע על עמדת הצד השני. לא היו חילוקי-דעות לגבי הצורך להתייצב במערכה נגד הנאצים, ובמיוחד כאשר ברית-המועצות נכנסה למערכות המלחמה, לא כן לגבי סוגיות אחרות. היה שוני בהערכת, ואוסנם אפשר להסב את המלחמה הזאת למאבק מהפכני לכיבוש השלטון על-ידי הפרוליתאריאון. מנהיגי "השומר-הצעיר" בארץ לא התנגדו למטרה זו, אולם היתה להם הערכת ריאלית יותר לגבי הסיכויים. מכל מקום, הם הרגישו כי הסוציאליזם לא יובא על כידוני הצבא האדום בלא שיצמח במציאותה של כל ארץ וארץ.

נדאי הוא הדבר שלא היתה אחדות דעות לגבי הסוגיה מאימתי היה צריך להתייצב למלחמה נגד הנאצים. האם כניסתה של ברית-המועצות למלחמה היא אשר מחייבת התייצבות זו, ואילו "לפני זה מאמצים של פועלי בריטניה להדיפת הנאצים היה אסור". העמדה הארצישראלית היתה ברורה והיא נבעה מהערכת מהותה של המלחמה ומהתנגדות לתורת הדפיטיון המהפכני מיסודן של המפלגות הקומוניסטיות בטרם ה-22 ביוני 1941.

לא משום ערובה לסדר חדש בעולם ולא משום בטחון כי הצבא האדום ישחרר את האנושות מהקאפיטאליזם חייב "השומר-הצעיר" את המאבק בפאשיזם, אלא בראש וראשונה בשל הסכנה שאם ישתלט הפאשיזם על העולם הרי זה סופה של התרבות, הקץ לקידטת, לתנועת פועלים מאורגנת, וכמובן הקץ לקיומו של העם היהודי. לפיכך העמדה שנתגבשה בגיטו בנקודות אלו היתה דוקטרינארית, אם כי אפשר להבין על רקע התנאים האיומים בהם חי תחת הכיבוש הנאצי. מעניינת השקפתם של אנשי "השומר-הצעיר" בגיטו על הגורל הצפוי ליהודי ברית-המועצות במצב החדש:

לבבות היהודים הסגורים בניטאות חוכי בהלם, עם פלישת הנאצים לברית-המועצות, וסכנת ההשמדה של שארית הפליטה ושל היישוב היהודי בברית-המועצות הדאיגה מאוד.

...ברית המועצות היא הארץ היחידה אשר אינה מעניקה להמוני היהודים שום הבטחות מיוחדות לגבי האמנציפאציה והשוויון. הבטחות אלו מיותרות, כי שוויון כל העמים הוא הכסיס של המדיניות הלאומית של שלטון הסובייטים. שלטון זה אינו משתמש בשקרים ובצביעות של הבורגנות. היישוב היהודי המונה 3 מיליון נפש אומנם עבר את דרך האמנציפאציה, בהתחשב בתנאי המיוחדים ובמבנה הייחודי שלו, אולם יישוב זה עבר תהליך של אמנציפאציה מלאה ועמוקה, אם כי לא הבראה מלאה מבחינה כלכלית, חברתית ותרבותית. ברגע זה התהליך ההיסטורי הזה עומד בסכנה על-ידי האינטרבנציה הפאשיסטית.

ספלת הדיקטטורה הפרולטארית בברית המועצות פירושה קאטאסטרופה לעם היהודי כולו; זאת הניטה השלטת בעתונות המחתרת. אומנם השלטונות בברית המועצות שנו בשורה של דברים כלפי העם היהודי, כלפי תנועת השחרור הלאומית, כלפי התנועה החלוצית הסוציאליסטית. וזאת למה? משום שגורל היהודים נמסר ל"יבסקציה", שלא יצרה מעולם תוכנית קונסטרוקטיבית לעם היהודי, ומילאת תפקיד של קברן העם, בהמיכתה בתהליך ההתבוללות ובמלחמתה בציונות. ובכל זאת נשאלת השאלה: "למה נשאר מדיניות הייבסקציה מדיניותו הרשמית של השלטון הסובייטי?" התשובה היא:

אין זה נכון כי התנועה החלוצית נרדפת בתור תנועת שחרור וחירות. ברית המועצות אינה מדכאה עמים... אם מדכאים את הציונות, את האלמנטים הלאומניים, הבורגניים, המנשיקיים, אשר יחד עם הריאקציה העולמית מייחלים למפלת הדיקטטורה הפרולטארית, הרי זה מתאים לקו הכללי התכרחי של מדיניות הפנים, המנוהלת על-ידי השלטון הסובייטי. הריאקציונר היהודי האוהב את ארץ ישראל אינו פתוח אייב העם היהודי מאשר האמיגראנט הלבן האוהב את רוסיה ולמעשה הנו אייב העם הרוסי.

...ביסוד המאבק נגד הציונות הסוציאליסטית-מנשיכנית ברגע הנוכחי מונחים גורמים המעוגנים בקונסטלציה פוליטית עולמית והתפקיד שממלאה בתוכה ברית המועצות. הסיבה היא הקשר שבין הציונות לאימפריאליזם האנגלי. והניגוד הזה אינו נמתק אפילו כאשר ישנה עתה ברית בין ברית המועצות לאנגליה.

"השחרור המלא, הלאומי והחברתי של היהודים בארץ ישראל יתה מפעל קולקטיבי של מאמץ המוני היהודים בעולם כולו בתנאים סוציאליים¹⁸.

קשה לקבוע אם המאמר הנ"ל ביטא באופן מוחלט את דעת הנהגת "השומר הצעיר" בגיטו וארשה, אולם אין ספק כי יש בו ביטוי גאמן להלך-מחשבות שהתגבש בגיטו, המנותק מההדרכת של אנשי "השומר הצעיר" בארץ.

אם כן, האמנציפאציה של היהודים בברית המועצות נעשתה בתנאים מיוחדים. היא אומנם לא מלאה, לא שלמה, אבל בברית המועצות, "לא מדכאים עמים".

הייבסקציה אשמה ש"לא כיוונה לפתרון קונסטרוקטיבי". מחבר המאמר שוכח בכל זאת את נסיונות ההתיישבות בקרים ובבירובינאן, שאומנם לא תאמו כל-כך את הקו הרצוי ל"ייבסקציה", אך הם קיבלוהו כרמז שהשלטון בכל זאת מודע לבעיה היהודית הספציפית. הם גרסו הפרדה בציונות בין הציונות-הסוציאליסטית לבין האלמנטים הבורגניים, הפרדה שמבחינת יחסו של השלטון הסובייטי לציונות לא היתה לה כל אחיזה במציאות, ודווקא באותה תקופה כאשר מראשית המלחמה נקלעו לשטח הכיבוש הסובייטי ציונים-סוציאליסטים רבים והיחס אליהם לא היה טוב יותר מאשר לציונים הבורגניים. הוא סובר ש"יחס השלטונות לציונות נובע רק מהיותנו תחת חסות אנגליה האימפריאליסטית", ואילו לא עובדה ואת היה היחס לציונות חיובי. כמובן שעמדה זאת היתה משוללת כל יסוד גם במרוצת ההתפתחות ההיסטורית, לאחר שבריטניה הסתלקה מהמאגדאט על ארץ-ישראל.

הפרוגנוזיס של חברי "השומר-הצעיר" בניסו שלם בטרם פלישת הנאצים לברית-המועצות ועתה הוא כבר שבעתיים! כמובן, אפשר להבין מהלך-מחשבות זה על רקע התנאים בהם חיו המוני היהודים תחת הכיבוש הנאצי. מבחינת השקפת עולמם הבסיסית של אנשי "השומר-הצעיר" היה הגיון בטיפוח הפרוגנוזה של שיחזור לאומי וחברתי שנושאו תהיה ברית-המועצות והצבא האדום, כתקווה היחידה להביס את הנאצים.

ומכאן גם השקפותיהם על עתידה של ארץ-ישראל. גורל המפעל היהודי בארץ-ישראל יכול להיות אך פונקציה של ההתמודדות הבסיסית בין סוציאליזם לפאשיזם, וגורל מפעל זה כרוך באופן בלתי-ניתק בגורל הסוציאליזם.

...טעות היא לחשוב כי הקומוניסטים בארץ-ישראל (הפראקציה),

אשר תמכו בפורעים הערביים, גרמו עזל רק לפועל היהודי בארץ-ישראל. את העזל הגדול ביותר הם גרמו לברית-המועצות, כי בגלל מדיניותם זו השתרש יחס שלילי לברית-המועצות ופועלים רבים לא יכלו להתייחס יחס אובייקטיבי למפעל הסוציאליסטי הגדול בברית-המועצות.

...העובדה של קיום יישוב מושרש שבו חיים חצי מיליון איש לא שינתה את דעת "הפראקציה". הקיבוץ הארצי דגל מאז היווסדו בסולידאריות עם ברית-המועצות ואת האוריינטציה הפוליטית שלו בנת על הפרספקטיבה ההיסטורית הגדולה של נצחון המשטר הסובייטי בעולם כולו.

...את היחס של מעמד הפועלים תאוצישראל לברית-המועצות צריכה לאפיין התעלמות מהפראקטיקה הקונדיקטורית של "הפראקציה", אלא המפעל ההיסטורי הגדול של הסובייטים והקשור בכך בחיבון ההיסטורי של הציונות הפרוליטארית.¹⁰

מועצת הבוגרים בקן וארשה קיבלה, בין היתר, את ההחלטה הבאה:

המשטר הסובייטי, שיקיף את ארצות הריכוז היהודי... וגם את ארץ-ישראל, הוא הסיכוי הריאלי שברית-המועצות תכיר בציונות. זאת האפשרות היחידה לסיים את הקונפליקט הטראגי בין תנועת השיחזור הלאומית לבין ברית-המועצות והאפשרות היחידה לכונן את ממשלת ברית-המועצות לתיקון

העול שעשתה לגבי תנועות השיחורור הלאומיות ועלידי זה גם לעם היהודי.

...תמשך הבלתי-מופרע של התתייכבות עומד בניגוד לאינטרס של אנגליה האימפריאליסטית, והיא מוכתחת אך ורק כאשר האימפריאליזם יוחלף על-ידי המשטר הסוציאליסטי. הנרצא היחידי של משטר הסובייטים והדיקטטורה הפרוליטארית במזרח הקרוב, כמו בעולם כולו, היא ברית-המועצות.²¹

בעתונות המחתרת באה לידי ביטוי ההערכה לברית-המועצות אשר הצילה מיליוני יהודים מהשמדה פיזית ורוחנית. תיחס החמור לברית-המועצות מצד פרעלי ארץ-ישראל אינו עודק משום שעול גדול יותר עשתה לנו בריטניה ובכל זאת תיחס אליה אינו כה חמור, והרי דווקא הקשר עם בריטניה מנע מברית-המועצות להכיר בציונות. ההגמוניה של אנגליה, בראשותו של צ'רצ'יל, פירשה ליהדות הגולה אובדן כל יוונה משותפת ולמשעל הארצישראלי דחיקתו למישת סדום. נגד האנטרי-שמית יכולת להתייצב אך ורק ברית-המועצות, ועליכן כיבוש המזרח התיכון על-ידי ברית-המועצות הוא הפתרון להגשמת הציונות וליהודי הגולה. סובייטיזאציה של ארץ-ישראל פירושה מאבק עקבי נגד הפיאודאליזם הערבי ונגד הבורגנות היהודית בעיר ובכפר...

בקול-קורא לחברי התנועה, לרגל יובל ה-15 של הקיבוץ הארצי, ישנו תיאור התאוששותה של ברית-המועצות במהלך המלחמה לעומת „הספסרים הפוליטיים למיניהם המחללים יוסי"ים את שם הסוציאליזם ומבשרים זעזועים פנימיים בברית-המועצות", והנה „עתה עברה תקופת המשבר הראשונה ועם בוא החורף עברה היוזמה לידי הסובייטים" (1942).

הקיבוץ הארצי, החלק המהפכני של תנועת העבודה בארץ-ישראל, עמד ויעמוד להגנת ברית-המועצות.

...מתפקידו בתקופת הנוכחית גם להכין את הפרוליטאריון בארץ לקבלת הצבא האדום. התנועה שלנו בארצות הכיבוש הפאשיסטי מאמינה במהפכה ובנצחון ברית-המועצות. לא איכזבנו בראייתנו ולא נאכזב גם בעתיד.²²

בעתון המחתרת אנו קוראים הדים להתייצבות ההסתדרות לימין ברית-המועצות ויחדותה במלחמתן נגד הנאצים (לאחר קול-קורא של יהדות ברית-המועצות ממוסקבה):

בהרגשת אי-אמון והתרגשות קראתי בעתון הגרמני ידיעה על מברק שנשלח על-ידי ההסתדרות לברית-המועצות. עתון שתמיד היה מלא שנאה, עתון שתמיד הכפיש כל מה שהיה יקר לי — אותו עתון בישר לי בשורה משמחת שציפיתי לה מזמן. קשה היה להאמין בכך. אולם אחר-כך הגיע מכתב שאומנם אימת ידיעה זו. כאשר נודע כי הנאצים התקיפו את ברית-המועצות, נע אצלנו המצפון של הפרוליטאריון הארצישראלי, זו הקרה ונוצר הגשר.²³

רעור:

...כבר שנים שהקיבוץ הארצי מנהל מאבק, במסגרת תנועת הפועלים הארצישראלית, על־מנת להביא ליחס חיובי אל ברית־המועצות. עד עתה לא היו התוצאות מעודדות, ועל כן אולי מבשר המברק שנשלח למוסקבה בשורת ראשונה של הבנה. אולי זו בשורה להתקרבות והגשמת הציפיה שלנו לאיחוד?²⁰

במאמר שהתפרסם מאוחר יותר באותו „לוח הקלאי“ (ששמו היתה הסוואה) אנו קוראים באותו נושא:

בשמחת קיבלנו את הדיעה על פוליטאריות של התסתדרות ועל ההצעה שתועברה לשלטון הסובייטי לשלוח משלחת על־מנת לברר בטה יכול היישוב בארץ לסייע לצבא האדום. אנו מוסיפים לעצמנו דו"ח כי צעד זה עדיין אינו מבשר שינוי יסודי וראדיקאלי. עם זאת הוא צעד ראשון בכיוון יצירת קשר בלתי־אמצעי עם שלטונות ברית־המועצות, ועליכן יש לעובדה זו משמעות של מאורע היסטורי.²¹

במאמר הנ"ל כתוב כי, הצבא האדום לוחם כבר כמעט באופן בלתי־אמצעי לשלמות היישוב. ולכן, לפי דעת הכותב, החליט מעמד הפועלים הארצישראלי ללא סיוגים להיאבק להגנת מבצר הסוציאליזם הבינלאומי:

קו ההגנה מתקרב לארץ־ישראל משום שישנה סכנה של העברת נקודת המימד של המלחמה לקאווקאז ולמזרח הקרוב. בהיות זאת לא יכולה להיעדר תנועת הפועלים הארצישראלית והיא חייבת לתת את חלקה בתרומת הדם.

ישוב פעם אותה הפיסה של אוריינטאציה מוחלטת על ברית־המועצות:

כאשר ההיטלריזם יתמוטט והעמים המשוועבים יניפו את דגל המהפכה הסוציאלית, כאשר הקאפיטאליזם יתמוטט על מבצרו האחרון (גרמניה) — ייהפך הדם השפוך על־ידי הפרולטאריה הארצישראלית להגנת ברית־המועצות לבסיס עליו ייבנה היחס של ברית־המועצות לציונות ולמפעל הציוני בארץ־ישראל.²²

באותו „לוח הקלאי“ אנו מוצאים מאמר פרוגרמטי של מרדכי אגילביץ,²³ שנכתב ביום־השנה למלחמת ה„שיצבונד“ באוסטריה. לדעתו, התפקיד המרכזי של מעמד הפועלים הוא כיבוש השלטון; ויש לזנוח אחת לתמיד את המליצות על דמוקראטיה. הוא מצטט את אסרתו של באב'ל שאמר כי „הדמוקראטיה היא רובספיירוס. עליכן דמוקראטיה פירושם החנקתו המוחלטת של מעמד הרכושנות“. ועוד: „האחדות מרעילה רק אז כאשר היא מושתתת על תוכנית מהפכנית מארכ־סיסטית“. המלחמה הוכיחה, לדעתו, את אופיו הבלתי־צודק והפושע של המשטר הרכושני. המאמר מסתכם באומרו שהתסיסה המהפכנית של החמונים בארצות הלוחמות יכולה ליהפך למתפכת מנצחת אך ורק בתמיכתה המלאה והפעילה של ברית־המועצות:

רק הסובייטים בכוחם שלהם מסוגלים לתמוך בתנועתם הספונטאנית של ההמונים המאוכזבים, ובלעדיהם אין לסוציאליזם זכות קיום.

אין המאמר, המוקדש ליוסי' השנה למאבק של ה"שוצבונד" האוסטרי נגד הנאציזם, נוגע בענייני המזרח הקרוב (ברית-המועצות וארץ-ישראל) והוא דן בבעיות הסוציאליזם. אך גם כאן באה לידי ביטוי האוריינטאציה החד-משמעית על ברית-המועצות לא רק במלחמה נגד הנאציזם, כי אם בכל מה שנוגע לעתידו של העולם ועתידו של הסוציאליזם. כמובן, תפיסה כזאת היא לה השלכות מרחיקות-לכת גם לגבי ראיית עתידה של ארץ-ישראל ועתידו של מעמד הפועלים בארץ, כפי שראינו בכל הפירסומים שהופיעו בגיטו וארשה, ושמרדכי אנילביץ' ודאי הטביע בהם את תותמו גם מבחינה רעיונית-פוליטית.

בהכרעות שנתקבלו במוסדות ובהתכנסויות התנועה ניתן חיווק לתפיסה המייחסת חשיבות עליונה לציונות ולתנועה החלוצית והקיבוצית בהגשמת המהפכה בארץ ובמזרח הקרוב תוך שותפות עם ברית-המועצות, שסיכווייה של זו להתפשט על-פני המזרח התיכון כולו נראו אז ריאליים. תפיסה זו לא עמדה בסתירה ואף חיזקה את הצורך להיאבק למען הכרתה של ברית-המועצות בציונות. בהחלטות בא לידי ביטוי בולט הצורך לטפח נאמנות ציונית בהמגזי העם היהודי, כולל יהודי ברית-המועצות, כדי שבבוא יום הגשמת המהפכה הסוציאליסטית בארץ-ישראל יסול העם היהודי על עצמו את האחריות להגשמתה של הציונות.

הערות

1. יוסף שמייר, הצו העליון, 1940, עמ' 469; ספר השומרי-הצעיר, כרך א', מרחביה, 1956.
11. ישראל גוטמן, ברד הנצורים, ספרית פועלים, 1963, ע"ע 124, 125.
2. נגד חורם, עתון, "השומרי-הצעיר" בגיטו וארשה, 1941.
3. שם, מתוך ארכיון, מורשת' בגבעת-חיבה.
4. שם.
5. שם.
6. מ. יערי, "במועצת הקיבוץ הארצי", עתון השומרי-הצעיר, מרחביה, אפריל 1935.
7. "מה שינתה המלחמה ז", נגד חורם, מס' 4 (15), מיקדש ליובל וקיבוץ הארצי.
8. שם, מס' 3, כרוז האחד במאי.
9. פראקטארישן נקראנק, מס' 2, מצוטט על-פי נגד חורם, מס' 4 (15).
10. עתון, "ירור" בגיטו וארשה, מס' 6, גליון האחד במאי.
11. יומנה של חייקה קלינגר.
11. "המהפכה הסוציאלית ופתרון השאלה היהודית" (בלי תחימה), נגד חורם, מס' 3, ארכיון, מורשת'.
12. שם.
13. "תוצתנו כימי המלחמה", עתון השומרי-הצעיר, מרחביה, 15.2.1940.
13. יומנה של חייקה קלינגר.
14. נגד חורם, עתון המחזרת של "השומרי-הצעיר" בגיטו וארשה, 22.6.1941.
15. יומנה, עתון המחזרת של "השומרי-הצעיר" בגיטו וארשה, 14.3.1942.

משה ציוק

16. נגר הורם, מס' 7-8 (18-19), שנה ב', תשרי תשי"ב.
116. יומנה של חייקה קלינגר.
17. שם, מס' 6 (17), אוגוסט 1941.
18. "המלחמה והמחרתי" (בלי חתימה), שם.
19. משנלונד רולניצקי (הלות התקלאי — שם הסוואה), שתון "השומרי-הצעיר" בניטו וארשה, אפריל 1942.
20. שם, החלטות מרצת הבוגרים בקן וארשה.
21. שם, אפריל 1942.
22. אליעל, שתון מחתרתי של "השומרי-הצעיר" בניטו וארשה, 1941. המאמר חתום: סל.
23. שם.
24. הלות התקלאי, אפריל 1942. במאמר הדן על בעיות ארץ-ישראל וברית-המנדט (בלי חתימה).
25. שם.
26. מרדכי אגילביץ', "מבעיות הסוציאליזם", לוח תקלאי, 1942; ארכיון "מורשת" בגבעת-חביבה.

- **Moshe Unna**, of Kibbutz Sde Eliahu and a former member of the Knesseth (Nat.-Rel. Party), and **Jehuda Bauer**, of the Institute for Contemporary Jewry at the Hebrew University, J-m, continue their dialogue about the various questions raised by **Alexander Donat** in his article, "A Voice From the Ashes", published in No. 21 of *Yalkut Moreshet*.

Research

- **J. R. von Biberstein**, a young historian, known in German-Speaking countries for his book, *Die Verschwörung* ("The Conspiracy"), shows in a detailed research how, over two centuries, the Antisemitic ideology was developed, which tried to prove the existence of a Jewish-Masonic conspiracy to seize world power.
- **Menachem Shelach**, of Mishmar Ha'emek, deals with the Vatican's attitude to Zionism during World War 2 and with the policy resorted to in consequence when regarded to rescue Jewish children through Aliyah.
- **Moshe Tszik**, of Kibbutz Eilon, continues his research, partly published in *Yalkut Moreshet* 24. This time he deals with discussions held within Hashomer Hatzza'ir at Warsaw, under Nazi rule on the attitude to adopt towards the U.S.S.R.
- **Menachem Kaufman**, of the Institute for Contemporary Jewry at the Hebrew University, brings another chapter of his exhaustive research, parts of which were already printed here. This time he deals with the attitude of Non-Zionists in the U.S. during the weeks preceding the declaration of the State of Israel.
- **Abraham Kolben**, an immigrant from Russia, traces the policies of Tsarist Russia towards Jews in Central Asia from 1830es to hte revolution.

Books

- **Dina Porat**, of Tel-Aviv University, surveys the book by Halina Ashkenazi-Egelhard, *I Wanted to Live*.